

СИ ЦЗИНЬПИННИНГ ХИТОЙДАГИ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРГА ТАЪСИРИ

Абдуазимов Жавлон

Тошкент давлат шарқшунослик университети
мустақил тадқиқотчиси

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада Хитой тарихида ўзига хос мафкураси билан танилган Си Цзиньпиннинг ижтимоий-сиёсий қараишлари муҳокама қилинган. Шунингдек, Хитой Президенти Си Цзиньпиннинг “Давлат бошқаруви” ҳақидаги китоби хусусида таҳлиллар ёритилган.

Калим сўзлар: *мафкуравий ғоя, прагматизм, давлат бошқаруви, сиёсий рақобат, қадрият.*

ABSTRACT

This article discusses the social and political views of Xi Jinping, who is known for his unique ideology in Chinese history. Also, the analysis of the book of Chinese President Xi Jinping on "State Management" is covered.

Key words: *ideological idea, pragmatism, public administration, political competition, value.*

КИРИШ

Бугунги кунда хитойдаги мафкуравий жараёнларнинг ўзига хос босқичлардан ўтганлиги шаклланган ҳозирги Хитойга хос хусусиятларга эга бўлган социализмни қуриш ғояси қашшоқликни оқилона ва жойида тугатишни, шунингдек, бойиш даражаси ўртача бўлган жамиятни барпо этиш вазифаларини амалга оширишда асосий хизмат қилди¹.

Хитой ўзининг миллий шарт-шароитига тўғри келадиган тараққиёт йўлига амал қилмоқда ва халқнинг манфаатини доимо биринчи ўринга қўймоқда. Жаҳон саҳналарида ҳам Хитой ўзининг олийжаноб қадриятларига мос равишда ишлаб қилқинган мафкуравий ғоявий тарғиботлари билан турли лойиҳа ва мақсадлар йўлида илдам қадам ташламақда.

Чет мамлакатлар билан биргаликда мувофақият ва биргаликда фойдаланиш принцигига асосланган тараққиёт ғоясини амалда рўёбга чиқариш учун “Бир макон – бир йўл” ташаббусини илгари сурмоқда. “Бир макон, бир йўл” ташаббуси 2013 йилда Хитой раҳбари Си Цзиньпин томонидан илгари сурилган. Мақсади - Буюк ипак йўли доирасида қўшни давлатлар билан

¹ [Электрон ресурс]. <https://dknews.kz/ru/okno-v-kitay/175203-pobeda-kitaya-nad-absolyutnoy-bednostyu-luchshee>

хамкорликда “иқтисодий занжирни қуриш”. Бунга эришиш йўлида хамкорликнинг тўртта йўналиши - сиёсий маслаҳатлашувлар, йўл алоқалари, савдони осонлаштириш ва пул муомаласи (маҳаллий валютадаги савдо) масалалари қамраб олинади².

Бугунги кунга келиб “Бир макон - бир йўл” ташаббуси ҳамда транспорт-коммуникация соҳасидаги ўзаро боғлиқлик жуда яқин, улар бир-бирини тўлдиради.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Бугунги кунда транспорт инфратузилмасини қурилишида улкан кадамлар қўйиш йўли билан Марказий, Жанубий ва Жанубий Шарқий Осиё минтақасида ўзаро алоқаларни амалга оширишда устуворлик касб этади. Қадимда ушбу вазифани “Буюк ипак йўли” бажарган ва унинг учун энг аввало йўллар инфратузилмаси керак бўлган. Бугун эса транспорт магистраллари бўлган тақдирдагина одамлар бир жойдан иккинчи жойга эркин бориши ва юкларни тўсиқсиз олиб ўтиши мумкин. Хитой темир йўл ва автомагистраллар орқали уни Покистон, Бангладеш, Мьянма, Лаос, Камбоджа, Мўғулистон, Тожикистон ва бошқа кўшни давлатлар билан боғлайдиган объектларга диққат-эътибор қаратиб келмоқда. “Бир макон ва бир йўл” қурилишини олдинга силжитишда ушбу лойиҳалар устувор хамиятга эга. Фақат шунда биринчи босқич натижаларини барчаси имкон қадар тез яқунланиши мумкин, фақат шунда буюк ташаббуснинг жозибадорлик ва ҳаётий кучи намоён бўлади.

Марказий, Жанубий ва Жанубий Шарқий Осиё минтақасида транспорт-коммуникация тизими соҳасида ўзаро алоқалардаги мураккаб масалаларни ҳал этишда, аксарият мамлакатларнинг умумий муаммоси қурилиш борасида молиявий маблағларнинг етарли эмаслиги билан боғлиқликда. Мавжуд молиявий захираларни жонлантириш ҳамда янги пул тушумларидан тўғри фойдаланиш энг муҳим масала ҳисобланади, “Бир макон бир йўл” ташаббусига жалб этилган мамлакатларда инфратузилмалар қурилишини, шунингдек,, ресурсларни ўзлаштириш, ишлаб чиқариш ва молия соҳасидаги хамкорлик ҳамда ўзаро алоқаларга дахлдор бўлган бошқа лойиҳа ва объектларни молиявий қўллаб-қувватлаш мақсадида Хитой “Ипак йўли жамғармаси”ни таъсис этиб, унга дастлабки бадал 40 миллиард АҚШ доллари миқдорида инвестиция киритишни эълон қилган³. Шу алоҳида таъкидлаш лозимки ушбу ташаббусдан

² [Электрон ресурс]. https://uza.uz/oz/posts/bir-yol-bir-makon-yangi-tashabbuslar-yangi-imkoniyatlar-va-yangi-muloqot-maydoni_529159?q=%2Fposts%2Fbir-yol-bir-makon-yangi-tashabbuslar-yangi-imkoniyatlar-va-yangi-muloqot-maydoni_529159

³ [Электрон ресурс]. <https://rus.err.ee/202290/kitaj-nameren-vlozhit-40-milliardov-dollarov-v-novyj-shelkovyj-put>

энг кўп ўзи манфаатдордир, чунки Хитой “Бир макон ва бир йўл” ташаббусини амалга оширишда иштирокчи бошқа мамлакатлар билан ўзаро фойдали ишчан муносабатлар ўрнатади, кўплаб инвестиция ва савдо-сотик соҳасида улар билан эркин савдо тармоғини яратишга ҳаракат қилади.

Си Цзиньпин илгари сурган яна бир янгича концепция “Бир мамлакат – икки тузум”, ушбу концепсия янги амалий мазмун билан бойитилган бўлиб, мамлакатни бирлаштириш сари олға бошлайди десак тўғри бўлади.

“Бир мамлакат - икки тузум” бу мамлакатни бирлаштириш ишини амалга ошириш мақсадида Тайвань, Сянган ва Аомэнь масалаларини ҳал этиш учун ХКП ва Хитой ҳукумати томонидан илгари сурилган илмий концепциядир. Ушбу концепциянинг асосий мазмуни куйидагилардан иборат: Хитойнинг яхлитлигини асосий шарт қилган холда, мамлакатнинг асосий қисмида социалистик қурилиш давом этади; Хитойнинг ажралмас қисмлари саналган Тайвань, Сянган ва Аомэнда аввал мавжуд бўлган капиталистик тузум ва турмуш тарзи узок муддат ўзгаришсиз сақланади; Тайвань, Сянган ва Аомэнь юксак даражадаги мухториятга эга бўлади. Шу концепция асосида Сянган билан Аомэнь 1997 ва 1999 йилларда мамлакат таркибига қайтади.

Си Цзиньпин 2014 йил 7 май куни Циньминдан партияси раиси Сун Чую билан бўлган учрашувда такидлагандек: Биз Тайвандаги ватандошлар жипслашиш борасида самимий иштиёқимизни бўшаштирмаймиз, “Тайвань мустақиллиги” тарафдорларининг Ватанни пароканда қилишга қаратилган ғаразли мақсадларига қарши курашда метин иродамизни сусайтирмаймиз. Биз Тайвандаги ватандошларимиз тинч-осуда ва бахтли ҳаёт кечирishi учун Тайванда ижтимоий барқарорлик, иқтисодий ривожланиш ва аҳоли ҳаёти яхшиланишини чин дилдан истаймиз⁴.

Бугунги кунда Тайваннинг Хитой билан бирлашиш масаласидаги турли қарашлари сиёсий можороларга олиб келмоқда, жорий йилнинг бошида 13 январь санасида бўлиб ўтган президентлик сайловлари якунида эса расмий Пекиннинг ушбу жараёнларга қатъий қарши эканлиги позиция шундай дарак берадики Хитой уни ўз суверенитетига бўлган тажовуз сифатида баҳолашга тўлиқ ҳақли.

Шу ўринда жаҳон ҳамжамияти иштирокчи давлатларнинг ушбу ҳолатга берган муносабадатлари шуни кўрсатадики Хитойнинг ягона мамлакат сифатида обрўсини қандай баҳолашгани маълум бўлиб қолди.

⁴ Си Цзиньпин. Давлат бошқаруви тўғрисида. – Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2021. – С. 335.

Мамлакатимиз ушбу жаранларга ўз муносабитини биринчилардан бўлиб маълум қилди. Ўзбекистон Ташқи ишлар вазирлиги 13 январ куни Тайванда бўлиб ўтган президентлик сайловлари юзасидан баёнотида:

Вазирлик Ўзбекистон томони Тайванда бўлиб ўтган сайловлар билан боғлиқ вазиятни диққат билан кузатиб бораётганини маълум қилган.

“Ягона Хитой” тамойилини қатъий қўллаб-қувватлашимиз ва Хитой Халқ Республикаси ҳукумати Хитойнинг ягона қонуний ҳукумати, Тайван эса Хитой ҳудудининг ажралмас қисми эканлигини яна бир бор маълум қиламиз.

Ўзбекистон Республикаси икки соҳил ўртасидаги муносабатларнинг тинч йўл билан ривожланишининг қатъий тарафдори ҳамда ХХР ҳукуматининг Хитойни бирлаштириш йўлидаги барча саъй-ҳаракатларини қўллаб-қувватлайди⁵”, — дейилади ТИВ муносабатида.

Хитой ва Тайван муносабатларнинг доирасида, буғознинг икки тарафи ҳам миллатнинг умумий манфаатлари асосида ҳаракат қилиши ва давр талабларига қатъий амал қилган ҳолда, соҳиллараро муносабатларни тинч ривожлантиришни мустаҳкамлаши лозим. Биргаликдаги ҳаракатларни хитой миллатини буюк мақомда тиклашни амалга оширишга йўналтириши зарур.

Икки соҳили муносабатларининг умумий сиёсий асосини сўзсиз сақлаб қолиш керак. Икки томоннинг ҳам “1992 йилги келишув⁶”ни қўллаб-қувватлагани ҳамда икки соҳил муносабатларининг тинч йўл билан ривожланишини таъминлашнинг энг муҳим омили бўлади.

Бу келишув айнан шуниси билан муҳимки, соҳиллараро муносабатларнинг туб хусусиятини аниқ-равшан белгилаб, у “ягона Хитой” принципини ўзида мужассам этади. Мавжуд чегараланишга қарамасдан, Хитойнинг суверенитети ва ҳудудий яхлитлиги ҳеч қачон бўлинмас. Тайвань бўғозининг икки қирғоғи бир мамлакатга қарашли, иккала соҳилда яшаётган халқлар бир миллатга тегишли. Хитой албатта икки қирғоқ ўртасидаги келишмовчиликларни батамом бартараф этиш, тинч ривожланиш йўлидан қатъий бориши ва бор куч-ғайрат билан соҳиллараро муносабатларнинг тинч ривожланиши бўйича барқарор тизим яратиши муқарар.

Хитойга ҳос хусусиятларга эга бўлган социализмнинг асослари сифатида ХКП раҳбарлиги томонидан - Хитойга ҳос хусусиятларга эга бўлган социализм

⁵ <https://mfa.uz/uz/press/news/2024/tayvan-bilan-bogliq-vaziyat-xususida---35195>

⁶ “1992 йилги келишув”: 1992 йил ноябрь ойида Тайвань бўғозининг икки соҳили ўртасида алоқаларни ривожлантириш уюшмаси ва Тайвань бўғози орқали борди-келдиларни амалга ошириш жамғармаси икки соҳил ўртасида иш юзасидан бўладиган музокараларда “Ягона Хитой” принципини нутқда қандай ифода этиш масаласи бўйича муҳокама ва маслаҳатлашувлар ўтказди ҳамда оҳир-оқибат “Тайвань бўғозининг икки соҳили ҳам ягона Хитой принципига амал қилиши керак”лиги ҳақида оғзаки баёнот берган ҳолда, умумий фикрга келишди. Ушбу келишув кейинчалик “1992 йилги келишув” деб ном олади.

Энг муҳим жиҳатларини Партия раҳбарлигининг мутасхкамлаш масалалари бўйича 2014 йил 5 сентябрдан 2017 йил 13 февралгача бўлган Си Цзиньпиннинг сўзлаган нутқларидан умумлаштирсак:

Биринчиси, Хитой Коммунистик партияси раҳбарлиги – Хитойга ҳос хусусиятларга эга бўлган социализмнинг энг муҳим жиҳати.

Иккинчиси, Партия раҳбарлигини ҳимоя қилиш – бу бутун Хитой халқининг, жумладан, барча жамоат ташкилотлари, барча миллатлар, аҳолининг барча қатламлари ва турли жамоатчилик доиралари вакилларининг умумий хоҳиш иродаси.

Учинчидан, Партия ўз ортидан 1 миллиард 300 миллиондан зиёд кишини бойиш даражаси ўртача бўлган жамиятни ҳар томонлама барпо этиш сари эргаштириши шарт.

Тўртинчидан, Хитой Коммунистик партияси мамлакатнинг етакчи раҳбар партиясига айлангани мамлакат, халқ ва миллатнинг бахтидир.

Бушинчидан, Партия Марказий Қўмитасининг марказлашган ягона раҳбарлигига қатъий амал қилиш.

Олтинчидан, Қадимда “Агар буйруқ бажарилмаса, давлат бошқаруви ўрнатилмайди”, деган ҳикматли сўз бўлган, Партия мамлакатни ҳудудлари кесимидаги барча ишларга раҳбарлик қилади⁷.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР (REFERENCES)

1. [Электрон ресурс]. <https://dknews.kz/ru/okno-v-kitay/175203-pobeda-kitayana-absolute-bednostyu-luchshee>
2. [Электрон ресурс]. https://uza.uz/oz/posts/bir-yol-bir-makon-yangi-tashabbuslar-yangi-imkoniyatlar-va-yangi-muloqot-maydoni_529159?q=%2Fposts%2Fbir-yol-bir-makon-yangi-tashabbuslar-yangi-imkoniyatlar-va-yangi-muloqot-maydoni_529159
3. [Электрон ресурс]. <https://rus.err.ee/202290/kitaj-nameren-vlozhit-40-milliardov-dollarov-v-novuj-shelkovuj-put>
4. Си Цзиньпин. Давлат бошқаруви тўғрисида. – Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2021. – С. 335.
5. <https://mfa.uz/uz/press/news/2024/tayvan-bilan-bogliq-vaziyat-xususida---35195>
6. Си Цзиньпин. Давлат бошқаруви тўғрисида. – Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2021. – С. 27,31.

⁷ Си Цзиньпин. Давлат бошқаруви тўғрисида. – Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2021. – С. 27,31.